

A KÖZIGAZGATÁSI FÖLDRAJZ OKTATÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE ÉS LEHETŐSÉGE A JOGI KÉPZÉSBEN

HAJDÚ Zoltán

HAJDÚ Zoltán, Ph.D.

Magyar Tudományos Akadémia,

Közgazdaság- és Regionális

Tudományi Kutatóközpontja,

hajdu@rkk.hu

A volt szocialista országokban az államszocialista berendezkedés részben megszakította a korábbi területi fejlődési folyamatokat, a pártállam minden vonatkozásban (így a tudományos kutatásokat tekintve is) szinte minden tekintetben „rátelepedett” a mindenkor a politikai rendszer szükségszerű részét képező közigazgatásra és azon belül a területi szerkezet formálására is. A párt és állam „mindenhatósága” a szervezeti rendszerek tekintetében „működött” ugyanakkor az igazi, mélyben zajló strukturális, funkcionális változásokat csak részben tudta befolyásolni.

Az Európai Unió integrációs folyamatainak elmélyülése – annak ellenére, hogy a közigazgatás nem része a közösségi politikáknak – a területfejlesztés intézményesülése révén jelentős hatást gyakorol mind a régi, mind pedig a később csatlakozott új tagállamokra. A „hagyományos közigazgatás és a közigazgatási felosztás, valamint a területfejlesztési régiók közötti viszony szükségszerűen vált társadalmi, politikai, gazdasági, irányítási, igazgatási stb. viták kiemelt színterévé. Minden érintett és érdekelt számára világossá vált, hogy a fejlesztési források allokációja tényleges változásokat hozhat a települési és területi folyamatokba.

A tanulmány a Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem (Budapest) KÖFOP-2.1.2.- VE-KOP-15- 2016-00001 keretében készült.

A közigazgatási területbeosztás mindenkor hatalmi – politikai kérdés volt dominánsan, és az is maradt. Általában az alkotmányokban az egyes államok meghatározzák az állam általános területi beosztásának a rendszerét. Az általános felosztás bázisán formálódik a legtöbb esetben mind az állami, mind pedig az önkormányzati igazgatás. Az államszervezetten belül a különböző hatalmi ágak (törvényhozás, végrehajtás, bírói) területi és hierarchia viszonyai nem feltétlenül esnek egybe.

Az állammal, illetve az államterület belső politikai (közigazgatási) területi tagolásának kérdéskörével több tudomány, illetve tudományterület foglalkozik elsődleges célterületként. Ezek közül kiemelendő jelentőségűek az állam- és jogtudományok, a történettudomány, a politikatudomány, a szervezéstan tudományok, a szociológia, valamint a vezetéstudomány. Mindegyik tudományterületnek sajátos célú és részben eltérő tartalmú eredményei vannak a belső közigazgatási területfelosztást illetően. Az állam kutatásakor, belső struktúráinak feltárásakor az államtudományok művelői – a XIX. századtól különösen – fontos szerepet tulajdonítottak az állam területi vonatkozásainak, az államterület földrajzi összefüggésrendszerének a feltárására. Az a kapcsolat különösen a német tudományban vált lényegessé, de annak magyarországi hatásaként jelentős helyet kapott a magyar államtudományi megközelítések formálódásában is.

A történetileg formálódó, „klasszikus” földrajztudományon belül az államismerttan (államisme) történetileg a XVII. századtól formálódott, Magyarországon a XIX. században vált igazán jelentőssé. Művelői között – ahogy az egész földrajztudományon belül is – fontos szerepet játszottak a jogi végzettségű személyiségek, különösen Magyarországon. A modern földrajztudományon is részese a közigazgatás területi összefüggései átfogó kutatásának, a politikai földrajz az állam kutatásán belül a közigazgatás kérdéskörét külön kutatás tárgyává emelte (közigazgatási földrajz). A földrajztudomány középszintű elméletei (tájélmélet, gazdasági körzetelmélet, központi helyek elmélete) kivétel nélkül eljutottak az államterület belső közigazgatási kérdéseinek a kutatásához, illetve eltérő alapú (táj, gazdasági körzet, vonzaskörzet) reform-javaslatok tömegét dolgozták ki minden országban.

A volt szocialista országokban az államszocialista berendezkedés részben megszakította a korábbi területi fejlődési folyamatokat, a pártállam minden vonatkozásban (így a tudományos kutatásokat tekintve is) szinte minden tekintetben „rátelepedett” a mindenkor a politikai rendszer szükségszerű részét képező közigazgatásra és azon belül a területi szerkezet formálására is. A párt és állam „mindenhatósága” a szervezeti rendszerek tekintetében „működött” ugyanakkor az igazi, mélyben zajló strukturális, funkcionális változásokat csak részben tudta befolyásolni.

Az Európai Unió integrációs folyamatainak elmélyülése – annak ellenére, hogy a közigazgatás nem része a közösségi politikáknak – a területfejlesztés intézményszerűsülése révén jelentős hatást gyakorol mind a régi, mind pedig a később csatlakozott új tagállamokra. A főként központilag megfogalmazott célokhoz, a tervezett és

„programozott” változásokhoz, az azokhoz „rendelt” anyagi eszközök segítségével kíván elsődlegesen eredményeket elérni.

A „hagyományos közigazgatás és a közigazgatási felosztás, valamint a területfejlesztési régiók közötti viszony (elég csak Magyarországra és Romániára gondolni) szükségszerűen vált társadalmi, politikai, gazdasági, irányítási, igazgatási stb. viták kiemelt színterévé. Minden érintett és érdekelt számára világossá vált, hogy a fejlesztési források allokációja tényleges változásokat hozhat a települési és területi folyamatokba.

A közigazgatási földrajz fejlődésének fő tendenciái

A közigazgatás és a közigazgatási területfelosztás „leírása” a földrajzi jellegű államismereti monográfiák szerves részét képezte a XVII. századtól kezdve. Az államismeretani feldolgozások, leírások folyamatában fokozatosan jelent meg a kritikai szemlélet (a fennálló közigazgatási területi beosztás leginkább látható aránytalanságainak szóvá tétele), majd a földrajzi meghatározottságú közigazgatási területi korrekciók, s végül az átfogó reformtervek kidolgozása (Hajdú, 2001).

Az államismeretani kutatás és feldolgozás a XVII–XVIII. században egyaránt megjelent a német, az angol, a francia tudományos irodalomban, illetve az állammal kapcsolatos politikai és tudományos gondolkodásban, a legmagasabb szintre talán Büsching, A. F. (1724–1793) munkásságában emelkedett. Büsching monográfiáinak belső tartalmi tagolását sok tekintetben mintaként használták Európa szerte.

Az államismeretani keretében megjelenő monográfiák szerzői jelentős részben nem a korabeli földrajzosok (a természeti földrajzot művelők köréből) kerültek ki, hanem a társadalom folyamatai iránt sokkal érzékenyebb jogászok, közgazdászok, statisztikusok közül. Ha a magyar államismeretani feldolgozások legnagyobb alakját, Fényes Eleket (1808–1876) nézzük, akkor ő egyértelműen jogásként, sőt gyakorló közigazgatási szakemberként kívánta megismerni, megérteni és bemutatni Magyarországot az egyes falvak földrajzi, szótárszerű feldolgozásától a járásokon, megyéken, statisztikai országrészekeken keresztül az „Ausztriai Birodalomig.”

A modern magyar földrajztudomány megteremtése, intézményesítése jelentős részben az eredetileg jogi végzettséggel (és megyei szintű közigazgatási gyakorlattal rendelkező) Hunfalvy János (1820–1888) nevéhez kapcsolható. Hunfalvy János A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása című, három kötetes munkájában egyértelműen a politikai keretet tette meg a földrajzi (még a természeti földrajz számára is) kutatási, elemzési és feldolgozási keretnek. Hunfalvy számára az egyes megyék földrajzi sajátosságainak megragadása (a megyei monográfiáktól a települések környezetéig) teljes mértékben megalapozottnak tűnt.

A modern magyar polgári közigazgatás megteremtésének folyamatában kisebb mértékben részt vettek földrajzosok is, de a leginkább látható kapcsolat az volt,

hogy a létrejött új megyebeosztás megismertetését a földrajztudomány művelői kiemelkedő feladatuknak tartották (Ballagi–Király, 1878). Nem csak a tudományos kutatások legfontosabb keretévé vált ezzel az új megyei területi felosztás, hanem különösen megszilárdult az elemi és középiskolai földrajzoktatást szolgáló tanönyvekben.

A dualizmus kezdetekor meginduló államtudományon belüli „korszakváltás”, az államtudomány tartalmi elemeinek újragondolása során előtérbe került az állam földrajzi kérdéseinek, az államterület földrajzi sajátosságai, jellemzői és az állam közötti kapcsolatok újra értelmezésének a kérdésköre is. A XIX. század második felében megjelenő államtudományi monográfiák az államjogon, majd a közigazgatási jogon belül hosszabb-rövidebb „fejezetté vált” az állam, illetve a közigazgatási felosztás földrajzi kérdéseinek az elemzése.

Az államtudományi, jogi végzettségű, közigazgatási és országgyűlési képviselőként politikai szereppel rendelkező Teleki Pál (1879–1941) államtudományi értekezését az elsődleges államkeletkezés kérdéséről írta, majd „áтеvezett” a földrajztudomány területére, ahol a gazdasági és politikai földrajz egyik meghatározó alakjává vált. A német hatásra kibontakozó tájelmélet és tájszemlélet adaptálásával, „magyarításával”, a tájközigazgatási elmélet megteremtésével a nemzetközi tudományban is jelentős mérföldkőnek számít. Az anyaországra 1921-ben kidolgozott tájközigazgatási koncepciója, illetve térképi megoldása, javaslata (Hajdú, 2001:71) a nemzetközi tájközigazgatási megközelítések vonulatába illeszkedett, s jelentősnek minősíthető.

Teleki az általa létrehozott Közgazdaság-tudományi Karon a politikai földrajz részeként megteremtette a közigazgatási földrajz oktatásának a feltételeit, illetve a lehetőségeit. Mind a politikai földrajz államföldrajzi, mind pedig közigazgatás földrajzi részében elsődleges figyelmet fordítottak az utódállamok földrajzi sajátosságainak a feltárására, és közigazgatási területrendszerének a kutatására és oktatására.

A nemzetközi földrajztudomány erőteljesen politikai jellegűvé vált az I. világháború alatt és után. Franciaországban a gazdasági körzetesítés és a közigazgatási felosztás közötti kapcsolatok kutatása került előtérbe. Németországban a jog- és földrajztudomány közötti elméleti, rendszerjellegű kapcsolatok feltárása került a tudományos érdeklődés homlokterébe. Langhans-Ratzeburg 1928-ban kidolgozta és megjelentette a „földrajzi jogtudomány” elméleti koncepcióját, s gyakorlati példák segítségével illusztrálta, hogy milyen problématerületek megoldását könnyítheti meg a földrajzi alkotmányjog, a földrajzi államjog, a földrajzi közigazgatási jog, a földrajzi magánjog stb., de ekkor vetődött fel a közigazgatási meteorológia intézményesítésének az igénye is. A „Geojurisprudenz” formálisan létrejött, s fókuszatosan nem csak a német nyelvterületen, de az angol-szász országokban is polgárjogot nyert.

A legalgeography növekvő szerepet kapott a II. világháború után az angol nyelvterületen. Szinte minden gazdasági, társadalmi, politikai struktúrának kialakult

egyfajta földrajzi jellegű megközelítése, értelmezési kísérlete. Sok területen egyfajta verseny alakult ki a német és az angol értelmezések között.

A II. világháború utáni magyar közigazgatási földrajz szempontjából figyelmet érdemel Kovács Tamás (1948) kismonográfiája, ha úgy tetszik brosúrája. Kovács azt fogalmazta meg, hogy a gazdasági, társadalmi, politikai átalakulások eredményeként sok új káder jelent meg a magyar közigazgatásban, s szerinte szakszervezeti feladatot is jelent ezek képzése, továbbképzése. Ebben a folyamatban az új közigazgatási földrajzra jelentős feladatok vártak. Mind a szakszervezeti, mind pedig a különböző időtartamú pártoktatási keretek között megjelent a közigazgatási földrajz oktatása.

Az 1950-es és '60-as években a gazdasági körzetesítés és a településhálózat-fejlesztés közigazgatási területszervezési kérdései kerültek az akkori szocialista országok tudományos kutatása és részben közigazgatási területi reform vitái közé.

A német nyelvterületen, az NSZK-ban 1978-ban jelent meg Benzinger, A. és munkatársai tollából a legátfogóbb, Verwaltungsgeographie című monográfia. A kötetben mindenre kiterjedően áttekintették a tudományterület létrejöttének nemzetközi és belső német vonatkozásait, a természet földrajzi környezet és a politikai tér közötti potenciális (elméleti) és a közigazgatás működése szempontjából fontos napi, gyakorlati szempontokat. A kötet mindmáig a leggyakrabban idézett „klasszikus” a közigazgatási földrajz területén.

Az 1980-as évek több tekintetben fordulópontot hoztak a közigazgatási földrajz nemzetközi és egyetemi oktatási intézményesülésében. A Nemzetközi Földrajzi Unió (IGU) 1984. évi párizsi kongresszusán kutatócsoporti státuszban létrehozták a közigazgatási földrajz művelésének kereteit. (A magam részéről szerencsésnek tartottam és tartom, hogy a már korábban megkezdett kutatásaim alapján a kezdetektől bekapcsolódhattam a munkacsoport tevékenységébe, sőt Pécssett – Enyedi György igazgatása alatt és segítségével – megszervezhettem az első magyarországi ülését a munkacsoportnak.) 1988-ban a munkacsoport „emelkedett” az IGU szervezeti keretei között, átalakult „Földrajz és Közigazgatás Munkacsoport”-tá. A nemzetközi kutatás intézményes keretei mai is léteznek „Földrajz és Kormányzás” megnevezéssel az IGU keretei között.

Külön fejezete a közigazgatási földrajz fejlődésének és egyetemi szakként való intézményesülésének az indiai Chandigarh-ban működő Punjab Egyetemen végbement folyamat. Először csak speciális ismeretként jelent meg tantárgyi szinten a Földrajzi Intézetben Krishan, G. előadásaiban, majd az indiai központi kormány szakember igényeinek a kielégítésére önálló szakként honosodott meg. (1988-tól több alkalommal volt lehetőségem a Punjab Egyetem konferenciáin részt venni, előadni, megismerni az ott folyó közigazgatási földrajzi képzést. Krishan, G. több alkalommal szerepelt Pécssett előadással, sőt a PTE díszdoktorává is avatta.)

Magyarországon még a rendszerváltás előtt (1986-tól a kandidátusi fokozat megvédésétől), a politikai földrajz keretei között adtam elő Pécsen, a Földrajzi Intézetben a tudományterület legfontosabb ismereteit. A jogi karra – több próbálkozás után sem – sikerült „bevinni” a közigazgatási földrajzi ismeretek oktatását.

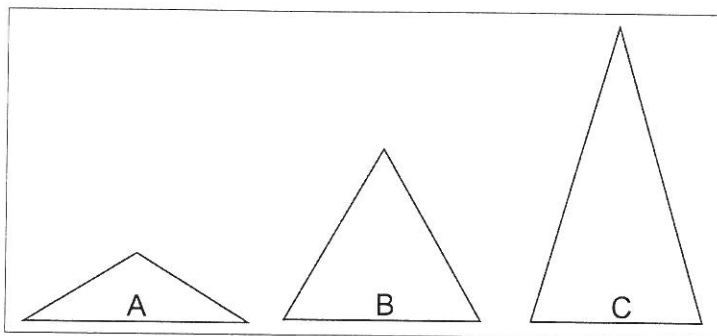
Magyarországon Tózsza István és munkatársai kezdték újra a közigazgatási földrajz oktatását a BKAE Államigazgatási Karán (Tózsza, 2004), majd kialakultak a témakör oktatásának a keretei a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Karán is (Tózsza, 2014). Ha ma az internet segítségével áttekintjük a földrajzi és jogi oktatási intézményeket, egyetemi képzéseket, akkor több, neves egyetemen találunk „Közigazgatási földrajz” szakokat, illetve kurzusokat. Ha nemzetközileg nem is vált „tömegessé” a jogi karokon való oktatása, a közigazgatási földrajz jelen van a jogi képzésben, illetve területi közigazgatással kapcsolatos tudományos gondolkodásban.

A közigazgatási térszervezési teleszkópról

Egy-egy adott ország többféle részstruktúrája (természetföldrajzi táj, gazdasági tér, településhálózati vonzáskörzet, statisztikai egységek stb.) általában hierarchikusan és horizontálisan is tagoltak. Mind a horizontális, mind pedig a hierarchikus viszonyok tartalmi és formai alakulásának kérdései megjelentek és ma is jelen vannak a közigazgatás-földrajzi kutatásokban. Van egy alapvető elméleti, szemléleti és gyakorlati kérdés a közigazgatási területi tagolással kapcsolatban, ez pedig minden ország „mineműsége”, mibenléte. A legtöbb ország területe nemzetközi hatalmi alakuk során alakult ki, így a legtöbb ország semmi esetre sem tekinthető természeti földrajzi egységnek, (különösen nem optimumnak). A globalizálódó világban a nyitott gazdaságok váltak meghatározóvá, így egy-egy ország nem vehető zárt gazdasági egységnek. A településközi és lakossági kapcsolatok egyre inkább átnyúlnak az országhatárokon, így az ország lényegében csak politikai–közigazgatási–statisztikai szempontból tekinthető többé-kevésbé „zárt” egységnek. Ennek az alapkérdésnek a tudatosítása az Európai Unió keretei között sem vesztette el jelentőségét.

Ha 2016-ra vonatkozóan áttekintjük a világ jelenlegi államainak, illetve viszonylagosan elkülönült területeinek (249) belső politikai berendezkedését (Statoids 2016), akkor lényegi különbségeket kell tennünk a föderatív, a regionalizált és az unitárius berendezkedésű országok között. A statisztikai kutatás során csak az unitárius berendezkedésű országokat tekintettük át a közigazgatási területbeosztás hierarchikus tagolódása tekintetében. Három alapvető jellemző csoportot különítettünk el (1. ábra).

Kiindulól pontként azt kellett megállapítanunk, hogy az általános területi beosztásokat illetően a közigazgatási térszervezési teleszkóp – a népességi korfa mintájára – többféle konfigurációt vehet fel. A közigazgatási területszervezés leglénye-

Jelmagyarázat: A – alapegység túlsúlyos, B – kiegyensúlyozott, C – oszlopos

1. ábra: A közigazgatási térszervezési teleszkóp általános típusai
Az unitárius berendezkedésű államokban

gesebb kérdése (s ez minden további lehetőséget is befolyásol) az első, a kiinduló szint, az alapegység megformálása, hiszen a „származtatott szintek” jelentős részben ennek alapján alakulhatnak.

Ha nagyszámú, elaprózott alapegységekkel „indítják” a közigazgatási területfelosztást (szétfolyik a térszervezési teleszkóp alsó része), akkor ennek hatásai lesznek a területi szintek kialakításának lehetőségeire is. Feltehetően nő a területi szintek száma. Ha nagy alapegységekből indulunk ki, akkor a térszervezési teleszkópunk „oszloposabbá válik”.

Az adott, alapvetően formalizált horizontális szinteken belül a sokszínűség szinte természetes velejáróként jelenik meg. Ha pl. Magyarország esetében a települési szintet nézzük, akkor a 3200 egység rendkívül tagolt minden tekintetben, de ettől függetlenül van azonos meghatározott csoportképző szempontjuk. Az adott horizontális szinten való elhelyezkedés csak bizonyos elemek tekintetében „azonosítja” a települések tényleges helyzetét, belső meghatározottságait.

Ha a teljes egészében (horizontálisan és hierarchikusan) is szabályozott statisztikai felosztást nézzük (amely alrendszer szükségszerűen alapult a közigazgatási területbeosztás szintjeire) akkor azt mondhatjuk, hogy van egy világos területi- és határhierarchia, az alsóbb szintek illeszkednek az integráló szintbe.

A stabilitás és a változás minden statisztikai, területfejlesztési, közigazgatási szint esetében mindenkor jelen volt. Ha például a magyar rendszerváltás utáni időszakra vonatkozóan megnézzük a statisztikai kistérségek számának és funkciójának alakulását, akkor azt láthatjuk, hogy viszonylag jelentős mozgásokra került sor mindkét tekintetben.

A rövid megjegyzés és a két séma felhívja a figyelmet arra, hogy a területfejlesztési folyamatokban egyszerre jelent meg eddig a horizontalizmus (az egymás mellett, azonos szinten létező terület egységek köre, mely egyben jelentős részben funkcionális tartalmakat is hordoz) és a hierarchizmus (az egymás alá rendelt,

avagy funkcionálisan betagolt egységek köre), s feltehetően ez így lesz a jövőben is. Az igazi kérdés, hogy a horizontális szinten belül, illetve a hierarchikus rendszerben erősebbek-e a közös érdekeltségű folyamatok. (A kis települések szempontjából nem a kistélepülés-közi, hanem a kistérségi kapcsolatok erősebbek, hiszen a legtöbb tényező szempontjából a kistérség az a terület egység a számukra, amely a népesség újratermelésének a legtöbb alapelemét (általános iskolai oktatás, középiskolai oktatás, szakorvosi ellátás jelentős része) hordozza. Lehet azt mondani, hogy a legkisebb települések számára a kistérség relatíve nagy, az „ellátóhely” megközelítése időigényes és költséges, de számukra egymás között a ma elvárható képzési és egészségügyi ellátási igények minimális kielégítése nem biztosítható.)

A kérdés az, hogy egy horizontális szinten belül, legyen az kistérség, megye, avagy régió, milyen módon és mértékben célszerű megkülönböztetéseket tenni, s milyen következményei vannak annak, ha egy horizontális szint erősen széttagolt, (többféle területi konfigurációban eltérő szempontokat érvényesítenek egy időben) más szóval „perforált” a fejlesztések szempontjából.

Ha már világosan látjuk a különböző jellegű alrendszerek tagolásának lehetőségeit, belső tartalmát, akkor még mindig ott a kérdés, hogy az értékek, célok, érdekek mely szinten (szinteken) valósíthatók meg a legcélszerűbben, hol képezzük az anyagi eszközök alapján a súlyponti szintet. (Feltehetően minden szint egyidejű, azonos jellegű fejlesztésére sohasem lesz erőforrás.)

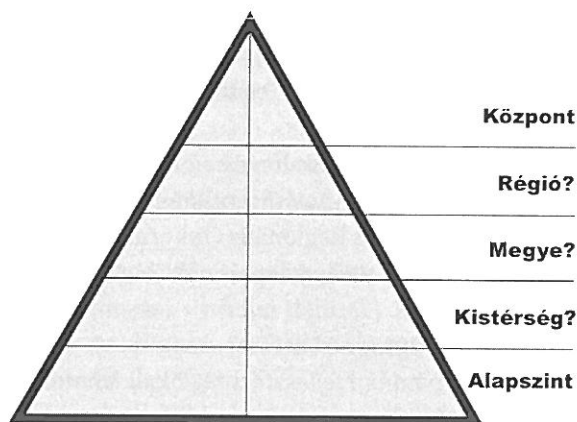
Az államszervezés egyik alapkérdése, hogy az adott állam föderatív, unitárius, avagy regionalizált struktúrában oldja-e meg önmaga működtetésének legátfogóbb kérdéseit. A megoldások nem függnek terület- és népességnagyságtól (Ausztria kis területe és népességszáma ellenére is föderáció), sokkal inkább történeti folyamatoktól s aktuális államfilozófiai elvek követésétől.)

Az általános igazgatás–szakigazgatás hierarchia-rendszere és területi konfigurációi között akár lényeges eltérések is kialakulhatnak. Az alapkérdés az, hogy milyen elemek szolgálják a hatékonyság növekedését. Az államigazgatás és az önkormányzati igazgatás egyfajta versenyhelyzetben van, de a mindenkori törvényhozó hatalom határozza meg a közöttük lévő munkamegosztás alapvető kérdéseit.

A területfejlesztés és a területrendezés a modernizáció időszakában szinte folyamatosan pozíció-szerző utat járt be. Az alapkérdés az volt, hogy mely szinthez rendeljék a területfejlesztés és a területrendezés különböző tartalmat hordozó részfeladatait.

A közszolgáltatások szervezése a jóléti államok egyik leglényegesebb belső kérdéskörévé vált. Korántsem mindegy sem az állam, sem az önkormányzatok, sem pedig a lakosság számára, hogy a közszolgáltatások központ- és területrendszere miként alakul.

A statisztikai területbeosztás meglehetősen mély történeti gyökerekkel rendelkezik. Anélkül, hogy direkt közigazgatási funkciói, szervei lennének a nagy statisztikai egységek, lehet térformáló szerepük.

2. ábra: A közigazgatási térszervezési teleszkópi tagozódási kérdőjelei

A közigazgatási földrajzon belül kidolgozott közigazgatási térszervezési teleszkóp (Hajdú Zoltán 2001, 2011) abból a szempontból érdemel figyelmet, hogy a „közigazgatás hierarchikus tagozódásnak rendjéből kiindulva” fogalmazza meg azt az alaptételt, hogy minden közigazgatásnak minimálisan szüksége van egy valamilyen jellegű, tartalmú alapszintre, valamint egy központi szintre. A két szint megléte mintegy kényszerítő jellegű, a köztük lévő szint, avagy szintek, szükségessége kérdőjeles jellegű.

A területi szintek száma csak részben függ az országok területi nagyságától, a népesség számától. Minden modernizációs folyamat ellenére a történeti meghatározottságok jelen vannak. A közigazgatás területi szintjéhez (Magyarországon például a megyéhez) sok tekintetben többféle (történeti, társadalmi, szociológiai, érzelmi stb.) szálak is kötődtek.

A közigazgatás (állami, önkormányzati) és a közigazgatási területbeosztás (3. ábra) nem csak a politikai berendezkedés egyik legalapvetőbb területi struktúráját képezi, hanem e mellett, illetve ezen túl közszolgáltatási, közellátási stb. vonatkozásai is vannak. Az állami és önkormányzati közigazgatás közötti funkcionális munkamegosztás Romániában mindig államigazgatási dominanciával volt jellemezhető. A megyei szinten létrehozott prefektusi intézmény az állam meghosszabbított karjaként működik, a törvényességi felügyelet szerves része ugyan a prefektus tevékenységének, de korántsem szorítkozik csak arra.

Könyvészet

1. Administrative Division of Countries („Statoids”) letöltés: 2017. november 15.
2. Agg, Zoltán (szerk): *A lebegő megye. (Cikkek, tanulmányok, 1991-1994)*. Comitatus, Veszprém, 1994.
3. Ágh, Attila: *A hatalom területi elvei*. In: Földrajzi Közlemények, 1989, No. 1-2. pp. 11-22.

4. Ballagi, Károly; Király, Pál: *A Magyar Birodalom leírása, különös tekintettel az 1876. XXXII. törv. cikke*. Budapest, 1878, Athenaeum.
5. Benzing, A.; Gaentzsch, G.; Mading, E.; Tesdorpf, J.: *Verwaltungsgeographie*. Köln, 1978, Heymanns.
6. Cauwenbergh, Jean-Claude Van: Tanulmány az Európa Tanács tagállamaiban végbemenő regionalizáció aktuális helyzetéről, valamint a regionális önkormányzatok fejlesztésének kilátásairól. Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa, Régiók Kamarája. Az Intézményi Bizottság jelentése. Brüsszel, 1997.
7. Csák, László: *Régióátszervezés. (Területi reform – versenyképes Románia)*. <http://welemeny.transindex.ro/?cikk>, 2013.
8. Csutak, István: *Javaslat a romániai fejlesztési régiók új lehatárolására*. In: *Pro Minoritate*, 2008, 2.
9. Csizmadia, Andor: *Bürokrácia és közigazgatási reformok Magyarhonban*. Budapest 1979, Gondolat Könyvkiadó.
10. European Commission. Composite Report from the Commission Progress Towards Accession by Each of the Candidate Countries. 13 October 1999. <http://europa.eu.int/comm/enlargement/report-10-99/composite/20.htm>.
11. Faluvégi, Andor: *Térségi vizsgálatok a területfejlesztés decentralizált rendszerében*. Budapest, 1997, Központi Statisztikai Hivatal.
12. Frisnyák, Sándor (szerk.): *Budapest és a megyék földrajza*. Budapest, 1984, Tankönyvkiadó.
13. Hajdó, Csaba: *A román regionális politika reformja: lehetőségek és kihívások. (Reflexió Horváth Réka és Veres Emőd tanulmányára)*. In: *Nemzetpolitikai Szemle*, 2003, No. 1. (27)
14. Hajdú, Zoltán: *Administrative Division and Administrative Geography in Hungary*. Pécs, 1987, Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences. Discussion Papers, No. 3.
15. Hajdú, Zoltán: *A területi hatalomgyakorlás lehetséges földrajzi kereteinek alkotmányos szabályozása*. In: Verebélyi, Imre. (szerk.) 1996: pp. 287-315.
16. Hencz, Aurél: *Területrendezési törekvések Magyarországon*. Budapest, 1973, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
17. Horváth, Gyula: *Európai regionális politika*. Budapest-Pécs, 1998, Dialóg Campus.
18. Horváth, M. Tamás (szerk.). *A regionális politika közigazgatási feltételei. (Variációk az uniós csatlakozás küszöbén)*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium IDEA Program, Magyar Közigazgatási Intézet.
19. Krishan, G.: *Administrative Geography*. In: *Transactions of Institute Indian Geographers*, No. 2, pp. 101-108.
20. Kovács Tibor: *Magyarország közigazgatási földrajza a legfontosabb statisztikai adatokkal. Budapest 1948*, Szakszervezeti Tanács Iktatási Titkársága.
21. Pálné Kovács, Ilona, and Hajdú Zoltán: *Hungarian local government: a permanent reform?* In: Hajdú, Zoltán, and Horváth Gyula (eds.) *European Challenges and Hun-*

- garian Responses in Regional Policy, Pécs, 1994 Centre for Regional Studies, pp. 349-359.
22. Pálné Kovács, Ilona: *Regionális politika és közigazgatás*. Budapest-Pécs, 1999, Dialóg Campus.
 23. Pálné Kovács, Ilona: *Regionaldevelopment and governancein Hungary*. Pécs 2001, Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences. Discussion Papers, No. 35.
 24. Szigeti, Ernő (szerk.): *Régió, közigazgatás, önkormányzat*. Budapest 2001, Magyar KözigazgatásiIntézet.
 25. Szilágyi, Ferenc 2008: *Az új román területi közigazgatás lehetséges elvi alapjai*. www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/ 2008.
 26. Tózsza, István: *A közigazgatásföldrajz*. Budapest, BKÁE Államigazgatási Kar, Jegyzet, 2004.
 27. Tózsza, István (szerk.): *Gazdaságföldrajzitanulmányokközgazdászoknak*. Budapest, 2013 BCE.
 28. Tózsza, István; Bihary, Gábor: *A közigazgatásföldrajz*. Budapest, 2014, NKE Közigazgatástudományi Kar, 2014. Online: www.etouranetgeo.cim.
 29. Verebélyi, Imre. (szerk.): *A helyi önkormányzatok alkotmányi szabályozása*. Budapest, 1998, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, MTA Állam- és Jogtudományi Intézete.
 30. Verebélyi, Imre (szerk.): *Egy évtized önkormányzati mérlege és a jövő kilátásai*. Budapest, 2001, Magyar Közigazgatási Intézet, MTA Politikai Tudományok Intézete, MTA Regionális Kutatások Központja.
 31. Verebélyi, Imre: *L'impact de l'Unioneuropéennesur l'administration et le style de gouvernement en Hongrie*. In: *Revue D'Études Comparatives Est-Quest*, 2002, Vol. 33, No. 3, pp. 197-230.
 32. Wiener, György: *Regionális államreform Magyarországon*. In: *Európai Tükör*, 2003, No. 1. pp. 70-81.